

UCHWAŁA Z DNIA 24 LISTOPADA 2010 R.

I KZP 22/10

Na postanowienia sądu, wydane w trybie art. 203 k.p.k., o nieuwzględnieniu wniosku o orzeczenie badań psychiatrycznych oskarżonego połączonych z obserwacją w zakładzie leczniczym, bądź o odmowie jej przedłużenia na dalszy oznaczony czas, nie przysługuje zażalenie.

Przewodniczący: sędzia SN S. Zabłocki.

Sędziowie SN: J. Grubba (sprawozdawca), P. Kalinowski.

Prokurator Prokuratury Generalnej: B. Mik.

Sąd Najwyższy – Izba Karna w sprawie Bronisławy O., po rozpoznaniu przedstawionego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Okręgowy w G., postanowieniem z dnia 21 września 2010 r., zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

„Czy przysługuje zażalenie na postanowienie sądu wydane w trybie art. 203 § 2 i 3 k.p.k. o nieuwzględnieniu wniosku o orzeczenie badań psychiatrycznych oskarżonego połączonych z obserwacją w zakładzie leczniczym, bądź o odmowie jej przedłużenia na dalszy oznaczony czas?”

u c h w a l i ł udzielić odpowiedzi jak wyżej.

UZASADNIENIE

Postawione zagadnienie prawne wyłoniło się w następującej sytuacji procesowej:

Bronisława O. stanęła pod zarzutami tego, że:

1/ w dniu 26 na 27 grudnia 2009 r. w P. w zamiarze uśmiercenia 20 indyków, 22 kur i 22 kaczek należących do Wiktora K., rozsypała na jego posesji truciznę na szczury, lecz zamierzonego skutku nie osiągnęła z uwagi na wcześniejsze ujawnienie rozsypanej na ziemi trucizny przez pokrzywdzonego;

tj. popełnienia przestępstwa z art. 13 § 1 k.k. w zw. z art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. z 2003 r. Nr 106, poz. 1002 ze zm.),

2/ w okresie od stycznia 2009 r. do grudnia 2009 r. w P. groziła Wiktorowi K. i Marii K. oraz Tomaszowi K. i jego rodzinie pozbawieniem życia i zniszczeniem mienia, przy czym groźby te z uwagi na okoliczności w jakich były składane, wzbudziły w nich obawę, że zostaną spełnione;

tj. popełnienia przestępstwa z art. 190 § 1 k.k.

W dniu 19 maja 2010 r. do Sądu Rejonowego w R. wpłynął wniosek Prokuratury Rejonowej w R. o orzeczenie badań psychiatrycznych połączonych z obserwacją w Państwowym Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w R. na okres 4 tygodni.

Sąd Rejonowy w R. postanowieniem z dnia 17 czerwca 2010 r., na podstawie art. 203 § 1 k.p.k. w zw. z art. 259 § 2 k.p.k. nie uwzględnił wniosku prokuratora stwierdzając, że ze względu na okoliczności sprawy uzasadnione jest przypuszczenie, iż w stosunku do podejrzanej sąd orzeknie karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania lub karę łagodniejszego rodzaju.

Postanowienie to zaskarżył prokurator podnosząc zarzuty obrazy prawa procesowego – art. 259 § 2 k.p.k. oraz nieuwzględnienia treści art. 259 § 4 k.p.k.

Sąd Okręgowy w G., postanowieniem z dnia 27 lipca 2010 r., na podstawie art. 430 § 1 k.p.k. przyjęte zażalenie pozostawił bez rozpoznania, jako niedopuszczalne z mocy ustawy.

Również powyższe postanowienie zostało zaskarżone. Prokurator Prokuratury Okręgowej w G. w swym zażaleniu podniósł zarzut obrazy art. 203 § 4 k.p.k., polegającej na wyrażeniu błędnego poglądu, że w opisanej sytuacji procesowej nie przysługuje stronie środek odwoławczy. Podnosząc powyższe, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Okręgowy w G., rozpoznając wniesiony środek odwoławczy uznał, że wyłoniło się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy i na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przedstawił je do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu w formie pytania: „czy przysługuje zażalenie na postanowienie sądu wydane w trybie art. 203 § 2 i 3 k.p.k. o nieuwzględnieniu wniosku o orzeczenie badań psychiatrycznych oskarżonego połączonych z obserwacją w zakładzie leczniczym, bądź o odmowie jej przedłużenia na dalszy oznaczony czas?”

Prokurator Prokuratury Generalnej w pisemnym wniosku wyraził pogląd, że pytanie prawne sformułowane w niniejszej sprawie „zasadniczo” spełnia wymogi określone w art. 441 k.p.k. W tej sytuacji Prokurator wniósł o podjęcie uchwały następującej treści: „Na postanowienie sądu o odmowie uwzględnienia wniosku o orzeczenie badań psychiatrycznych oskarżonego połączonych z obserwacją w zakładzie leczniczym wydane na podstawie art. 203 § 1 i 2 k.p.k., zażalenie nie przysługuje”.

Rozpoznając przedstawione zagadnienie prawne Sąd Najwyższy zważył.

Zgodnie z dyspozycją art. 441 k.p.k. sąd odwoławczy może wystąpić do Sądu Najwyższego o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego tylko wówczas, gdy mając wątpliwości, których samodzielnie nie jest w stanie wyjaśnić (por. m. in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 października 1996 r., I KZP 24/96, OSNKW 1997 z. 1-2, poz. 7), uznaje że przepis ustawy mający zastosowanie w danej sprawie wymaga zasadniczej wykładni. Treść uzasadnienia postanowienia zawierającego pytanie postawione Sądowi Najwyższemu wskazuje na to, że Sąd Okręgowy miał w niniejszej sprawie takie wątpliwości. Co więcej, Sąd ten dokonując wykładni przepisu art. 203 § 2, 3 i 4 k.p.k. przedstawił argumenty pozwalające na przyjęcia, że dotychczasową praktykę orzeczniczą, w omawianej kwestii, można uznać za niejednolitą. W tej sytuacji stwierdzić należy, że zaistniały podstawy ku temu, aby przyjąć, iż spełnione zostały wymogi z art. 441 § 1 k.p.k. pozwalające na wystąpienie z pytaniem prawnym do Sądu Najwyższego.

Jednym z pierwszych argumentów, które przytacza Sąd Okręgowy w uzasadnieniu swego postanowienia jest odwołanie się do brzmienia art. 130 k.p.k. z 1928 r. (Dz. U. R.P. z 1939 r. Nr 8, poz. 44). Bezspornie, w § 4 tego przepisu, ustawodawca w sposób jednoznaczny określił, że „na postanowienie, nakazujące obserwację w zakładzie leczniczym, służy zażalenie”. *A contrario*, nie budzi zatem żadnych wątpliwości, że w świetle tego przepisu, środek odwoławczy nie przysługiwał na orzeczenie nie uwzględniające wniosku o poddanie oskarżonego takiej obserwacji. Trudno jednak na podstawie powyższego wyprowadzić wniosek, że skoro obecny § 4 art. 203 k.p.k. brzmi inaczej, oznacza to, iż unormowano nim odmienny zakres sytuacji procesowych, w których dopuszczalne jest wniesienie środka zaskarżenia. Nie można wszak zapominać, że choć Kodeks postępowania karnego z 1997 r. odwołuje się do wielu rozwiązań procesowych zaczerpniętych z ustawodawstwa II Rze-

czypospolitej, to trudno mówić o prostej kontynuacji, która pozwoliłaby wyprowadzać wnioski w sferze wykładni językowej na drodze dosłownego porównywania sformułowań zawartych w obu ustawach. Bardziej celowe wydaje się przeanalizowanie całej konstrukcji ówczesnego art. 130 k.p.k. i porównanie jej z obecnym brzmieniem art. 203 k.p.k. Zauważyć zatem trzeba, że choć oba artykuły składają się z 5 paragrafów, to mają inny zakres normowania. Obecnie cały art. 203 k.p.k. poświęcony jest obserwacji sądowo – psychiatrycznej. Artykuł 130 k.p.k. z 1928 r. w § 1 regulował kwestie sporządzania opinii psychiatrycznej, zaś w § 5, możliwość poddania badaniom psychiatrycznym pokrzywdzonego. Paragrafy 2 i 3 art. 130 k.p.k. z 1928 r. i paragrafy 1, 2 i 3 art. 203 k.p.k. z 1997 r., choć różnią się terminami i stopniem doprecyzowania poszczególnych rozwiązań, co do zasady w ten sam sposób normują instytucję obserwacji w zakładzie leczniczym. Mając na uwadze właśnie tę analogię należy analizować brzmienie § 4 obu przepisów. Postawić można bowiem tezę, że skoro oba przepisy normują tą samą instytucję i czynią to w sposób podobny, to podobny powinien być też przewidziany w tych przepisach zakres zaskarżenia. W tym kontekście, stanowcze sformułowanie wskazujące, że tylko „na postanowienie nakazujące obserwację służy zażalenie” może być wykorzystane w procesie wykładni art. 203 § 4 k.p.k. Powyższe, z całą pewnością nie dostarcza jednak pewnych i ostatecznych argumentów pozwalających na zakończenie wykładni na tym etapie. Niewątpliwie natomiast należy stwierdzić, że przedstawione wnioski w zasadniczy sposób różnią się od argumentacji zawartej w uzasadnieniu postanowienia Sądu Okręgowego.

Trudno też zgodzić się z wywodem odnoszącym się do treści przepisu art. 426 § 3 k.p.k. Przepis ten ma bowiem inną konstrukcję niż art. 203 k.p.k. Reguluje on kwestię dopuszczalności zaskarżania orzeczeń

sądu odwoławczego i enumeratywnie wskazuje trzy grupy takich postanowień:

- o przeprowadzeniu obserwacji w zakładzie leczniczym,
- o zastosowaniu środka zapobiegawczego,
- o nałożeniu kary pieniężnej.

Nie ma tu zatem mowy o odesłaniu wprost do uregulowań zawartych w poprzedzających paragrafach. Warto przy tym zauważyć, że we wszystkich wymienionych w art. 426 § 3 k.p.k. przypadkach, choć orzeczenie zapada na etapie postępowania odwoławczego, to ma ono charakter „pierwszoinstancyjny”, dotyczy bowiem pierwszych rozstrzygnięć w tym przedmiocie. Nie ma zatem też racjonalnego powodu ku temu, aby przyjmować, że inny mógłby być zakres zaskarżenia takiego orzeczenia, w zależności od tego, czy wydane zostało ono przez sąd pierwszej, czy drugiej instancji.

Jako najistotniejsze potraktować należy jednak argumenty odwołujące się do kontekstu normatywnego samego art. 203 k.p.k. Przepis ten w § 4 wskazuje, że zażalenie przysługuje na „postanowienia, o których mowa w § 2 i 3”. W paragrafach tych zaś ustawodawca określa działanie sądu wyłącznie od strony „pozytywnej”. Sąd:

1. orzeka o potrzebie obserwacji w zakładzie leczniczym,
2. określa miejsce tej obserwacji,
3. określa czas jej trwania,
4. może przedłużyć ten termin na czas określony.

Zatem jedynie w stosunku do wymienionych czterech decyzji sądu wydanych w tym trybie przysługuje prawo do ich zaskarżenia. Tym samym, brak podstaw do przyjęcia, że skarżone mogą być jakiegokolwiek orzeczenia „negatywne” wydane przez sąd. Stwierdzić zatem należy, że zażalenie nie przysługuje na postanowienie sądu wydane w trybie art. 203 k.p.k. o nieuwzględnieniu wniosku o orzeczenie badań psychiatrycz-

nych oskarżonego połączonych z obserwacją w zakładzie leczniczym, bądź o odmowie jej przedłużenia na dalszy oznaczony czas.

Jak wydaje się (również w świetle judykatów przywołanych w uzasadnieniu pytania) kwestia ta, choć rodziła dotąd pewne rozbieżności w orzecznictwie niektórych sądów, to bywała też traktowana, jako nie budząca istotniejszych wątpliwości. Na poparcie powyższego należy przywołać choćby tezę postanowienia Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 7 lutego 1996 r., II AKz 54/96, w którym stwierdzono, że: „Kodeks postępowania karnego nie przewiduje zażalenia na postanowienie uchylające zarządzenie poddania oskarżonego obserwacji w szpitalu psychiatrycznym” (OSA z 1997 r., nr 7-8, poz. 29). Na gruncie natomiast „nowego” Kodeksu postępowania karnego stanowisko w tej kwestii zajął w postanowieniu z dnia 21 maja 2008 r. Sąd Apelacyjny w Lublinie, II AKz 214/08 stwierdzając, że: „Postanowienie o umieszczeniu oskarżonego w zakładzie leczniczym w celu obserwacji – stosownie do treści art. 203 § 4 k.p.k. – jest zaskarżalne. Zażalenie nie przysługuje natomiast na decyzję o odmowie poddania oskarżonego obserwacji w warunkach zakładu leczniczego, podobnie, jak na decyzję o odmowie przedłużenia obserwacji.” (LEX nr 454027).

W doktrynie procesu karnego można znaleźć tak jednoznaczne stwierdzenia, jak choćby R. A. Stefańskiego w komentarzu do art. 203 k.p.k.: „Nie przysługuje ten środek (zażalenie – dopisek SN) na postanowienie o odmowie zarządzenia umieszczenia oskarżonego na obserwacji lub odmowie jej przedłużenia”. (Komentarz do Kodeksu postępowania karnego [w:] Z. Gostyński (red.): Warszawa 2003 T. I str. 940), czy analogiczne zapatrywanie wyrażone przez K. Eichstaedta (w:) Orzekanie o obserwacji psychiatrycznej, (Prok. i Pr. 2009, Nr 9, str. 20) – „za poglądem, iż zażalenie przysługuje tylko na orzeczenie pozytywne, to jest o umieszczeniu na obserwacji psychiatrycznej oraz na jej przedłużeniu,

natomiast na orzeczenie o charakterze negatywnym zażalenie nie przysługuje, w sposób jednoznaczny przemawia wykładnia gramatyczna przepisu art. 203 § 4 k.p.k.”.

Na koniec należałoby jeszcze przypomnieć, że ustawodawca kształtując instytucję procesową obserwacji w zakładzie leczniczym, zawarł w przepisach określających zasady jej stosowania odesłania do stosowania środków zapobiegawczych, a w szczególności tymczasowego aresztowania – nakaz odpowiedniego stosowania art. 259 § 2 k.p.k., czy art. 249 § 3 i 5 k.p.k. W sposób oczywisty wynika to z tego, że zarówno tymczasowe aresztowanie, jak i obserwacja w zamkniętym zakładzie leczniczym, wywierają podobny skutek w zakresie ograniczenia naturalnego prawa człowieka do wolności. Stąd stosowanie tych instytucji procesowych poddano kontroli sądowej realizującej się w prawie zaskarżania decyzji o zastosowaniu tych środków oraz obserwacji. Jasno też z tego wynika, że uprawnienie do skarżenia decyzji o obserwacji w zakładzie leczniczym powiązane jest ściśle z pozbawieniem oskarżonego wolności. Z tego też względu, skarżone mogą być jedynie te decyzje, które taki skutek wywołują. Nie jest natomiast tak, że niezastosowanie obserwacji może wywołać analogiczny skutek do odmowy zastosowania tymczasowego aresztowania (czy innego środka zapobiegawczego) – a więc w taki sam sposób utrudnić lub też uniemożliwić prowadzenie procesu karnego, czy też stworzyć zagrożenie, że popełnione zostanie nowe, ciężkie przestępstwo. W tym zakresie zatem, analogii co do zakresu zaskarżania, należy poszukiwać nie do środków zapobiegawczych, lecz do nieuwzględnienia wniosku o dopuszczenie dowodu – na które zażalenie nie przysługuje. Taki wszak charakter ma obserwacja w zakładzie leczniczym, która jest badaniem stanu zdrowia psychicznego oskarżonego, będąca następstwem dopuszczenia dowodu z opinii biegłych.

Konkludując stwierdzić należy, że nieuwzględnienie wniosku o orzeczenie badań psychiatrycznych oskarżonego połączonych z obserwacją w zakładzie leczniczym, bądź odmowie jej przedłużenia na dalszy oznaczony czas, traktowane być powinno, jak inne decyzje o oddaleniu wniosków dowodowych. Na decyzje te zaś zażalenie nie przysługuje i skarżone mogą być jedynie przy okazji wnoszenia apelacji – w trybie art. 447 § 3 k.p.k.

Kierując się przedstawionymi względami Sąd Najwyższy uchwalił, jak na wstępie.